

Letošnji prejemniki Murkovih listin, Murkovega priznanja in Murkove nagrade.

Foto: Alenka Čas, Grad Kromberk, 11. 11. 2017.

Prejemnica Murkove nagrade Jana Mlakar Adamič, predsednik Komisije za Murkove nagrade, Murkova priznanja in Murkove listine dr. Marko Terseglav in predsednica Slovenskega etnološkega društva Alenka Černelič Krošelj.

Foto: Ivanka Počkar, Grad Kromberk, 11. 11. 2017.

UTEMELJITEV ZA MURKOVI LISTINI, MURKOVO PRIZNANJE IN MURKOVO NAGRADO

Grad Kromberk, 11. november 2017

Komisija za Murkove nagrade, Murkova priznanja in Murkove listine v sestavi Irena Destovnik, Jerneja Ferlež, Andrej Dular (člani) in Marko Terseglav kot predsednik, se je sestala 26. 9. 2017 v Slovenskem etnografskem muzeju in pregledala prispele predloge za Murkovo nagrado, priznanje in listino. Obravnavali smo pet predlogov: dva za listino, dva za Murkovo nagrado in eno za Murkovo priznanje. Po tehtnem preverjanju je Komisija soglasno odločila, da bo letos podlila dve listini, priznanje in nagrado.

Murkovi listini podeljuje Kulturnemu društvu Kapele in Nužeju Tolmajerju.

Kulturnemu društvu Kapele Komisija podeljuje listino za temeljito videodokumentacijo snovnega in nesnovnega izročila posavskih krajev. Filmska sekcija Kulturnega društva Kapele pri Brežicah je doslej posnela več filmov z etnološkimi vsebinami. Omenimo naj le *Tak ti je tu blu*, *Kako smo živeli* in *Od setve do žetve*. Za filme na določeno temo so se članice in člani odločili zato, da bi pokazali in za zanamce ohranili spomin, kako so živeli, se preživljali, družili in se veselili ne le Kapelci, temveč tudi prebivalci drugih krajev občine Brežice, s čimer so v veliki meri prispevali k ohranjanju lastne kulturne dediščine v kateri so ključni akterji prav krajani Kapele. Njihovo delo je imelo še dodatno socialno in povezovalno noto. Upravičeno lahko trdimo, da njihovo delo predstavlja aktivno

in dediščinsko ozaveščeno združbo prebivalcev spodnještajerskih vasi med Dobovo in Brežicami. Svojo zavest delijo s sokrajani, posebej še z mlajšimi generacijami in seveda z vsemi nami. Njihovi rezultati krepijo in popularizirajo etnološko vedenje in prispevajo k osredotočenju ljudi na pomen snovne in nesnovne dediščine. V filmih je treba pohvaliti še »organizacijo dogajanja, izbor prizorišč, scenografijo, govor in izbor likov«. Ljudje so spregovorili iz skoraj pozabljenih spominov in iz izročila, ustvarjalci pa so svojo nalogo vzeli sila resno in jo odlično izpeljali. Murkovo listino namenja Komisija Nužeju Tolmajerju za aktiviranje, zbiranje, realizacijo in kontinuirano delo pri ohranjanju koroške kulturne in etnološke dediščine. Nužej Tolmajer priznan kulturni delavec na Koroškem, je bil tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev in Krščanske kulturne zveze, ki ju je sooblikoval v zgledni in prepoznavni kulturni središči. Predsedoval pa je še Narodopisnemu inštitutu Urban Jarnik v Celovcu. V teh vlogah pa ni bil le »upravni delavec«, ampak prva gonilna sila pri ohranjanju koroške kulturne dediščine. Z vso zavzetostjo je nadaljeval zastavljeno delo dr. Franceta Cigana pri zbiranju koroških ljudskih pesmi. Te danes hrani tudi Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU v Ljubljani. Vedno se je zavzemal za odprto sodelovanje z vsemi. V sodelovanju s Slovensko prosvetno zvezo je bil sopobudnik Ko-

* Marko Terseglav, dr. literarnih ved, upokojeni znanstveni svetnik, Rimska 25, 1000 Ljubljana; marko.terseglav@gmail.com.

roških kulturnih dnevov. Delal je z mladimi v gledaliških in lutkovnih skupinah, se ukvarjal z glasbo. Bil pa je tudi snovatelj kulturnih povezav s Slovenci v Italiji. Velik je njegov prispevek pri aktivizaciji publicistične dejavnosti v etnološkem oddelku Krščanske kulturne zveze. Z vso tenkočutnostjo še vedno spremlja vsa kulturna prizadevanja koroških Slovencev. Njegovo bogato delo je opazila tudi država Avstrija, ki mu je podelila zlati častni znak za zasluge za republiko Avstrijo. Njegovo delo sta vodila skrb in ljubezen do ljudskega izročila in do bogate kulturne dediščine Koroških Slovencev.

Letošnje Murkovo priznanje Komisija podeljuje Božidarju Premrlu za znanstveno monografijo *Kraški kruh: Vas Kopriva – njeni kamnolomi in kamnarji*. Zaradi zanimanja za poezijo in jezikoslovje je mladega Vipavca pot po končani goriški gimnaziji pripeljala na študij slavistike in primerjalne književnosti v Ljubljano. Različne službe, ki jih je opravljal po študiju, mu vselej niso nudile duhovnega zadoščenja, saj je po svoji naravi radoveden iskalec in ljubitelj vsakršne ustvarjalnosti. Zaradi zanimanja za lokalno in umetnostno zgodovino, za arhitekturo in etnologijo, je kamnita arhitektura Krasa, Brkinov in Istre postala njegov znanstveni izziv in preokupacija. Vpisal je magistrski študij etnologije in kulturne antropologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Poleg tega je nenehno pisal članke in razprave o kamniti arhitekturi in kamnoseštvu. Naj omenimo le: *Po poteh mojstrov Felicijanov iz Rodika* (2005), *Zgodbe zvonikov s Krasa in okolice* (2007), *Volčji grad – vas kamenjarjev in portonov* (2012) in vrsto drugih. Za Restavratorski center Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, kjer je delal v zadnjem obdobju, je v letih 2003 in 2005 napisal dva obsežna elaborata o stavbah s skrnilnato kritino (*Kamnita strešna kritina stavb na Primorskem in izvor gradiva zanjo*).

Z isto, njemu lastno natančnostjo, kot se je loteval članke in razprav, je zasnoval tudi monografijo *Kraški kruh: Vas Kopriva – njeni kamnolomi in kamnarji* (2016). Knjiga predstavlja doslej najbolj obsežno in temeljito delo s področja kamnarstva in kulture kamenja. Temu se približa predvsem z etnološkega zornega kota in z, za zanj samoumevno, interdisciplinarnostjo. Gradivo za monografijo je pričel zbirati že pred petindvajsetimi leti, kot so mu ga posredovali informatorji s svojimi življenjskimi in delovnimi zgodbami. Te so vpletene v knjigo in so odlično etnološko gradivo, povezujejo pa se avtorjevimi natančnimi opisi kamnite arhitekture cerkve sv. Elije in dveh njenih predhodnic, do vaških kapelic, zgodovinski spomenikov in nagrobnikov, ter kmečke arhitekture. S primerjalno metodo ugotavlja avtorstvo kamnoseških del in nam odkriva arhivske in ustne vire o izdelovalcih. Odkril je do sedaj nepoznanega ustvarjalca Antona Guliča – Laha, ki ga v pisnih in ustnih virih ni bilo mogoče najti. Natančno se posveti napisom v kamnu, kar gre skupaj z avtorjevim dolgoletnim ukvarjanjem s primorsko epigrafiko. Gleda in

raziskuje pa tudi širše, saj ga ne zanimajo le kamnoseški stavbni členi, ampak celotna arhitekturna zgodovina in ljudje v njej. Zanimivo in pomembno je še poglavje o zgodovini koprivskih kamnolomov in opisi načinov kamnarske in arhitekturne tematike. Božidar Premrl je s to monografijo ogromno prispeval k poznavanju obrti, o kateri do zdaj ni bilo veliko napisanega, sploh pa ne tako lucidno, zgodovinsko natančno in s kulturno-etnološko perspektivo.

Komisija je soglasno odločila, da letošnje Murkovo nagrado podeli muzejski svetnici Jani Mlakar Adamič za izjemno plodno tridesetletno strokovno in znanstveno delo v etnološkem muzealstvu in v zasavski kulturi. Jana Mlakar Adamič, etnologinja in sociologinja kulture, je že tri desetletja zvesta delu v Zasavskem muzeju Trbovlje, ki se je sprva imenoval Revirski muzej ljudske revolucije. Nagrajenka se je posvetila pedagoškemu in znanstvenemu delu in iskanju novih oblik predstavitve kulturne dediščine Zasavja, ki jo popularizira z inovativni razstavami, članki in razpravami in z živim stikom z okolico in z ljudmi. Zato je tudi v stalnem in prijaznem dvosmernem stiku z ljubitelji in zbiralci, ki kažejo pozitiven odnos do dediščine, vodi registre njihovih zbirk in jim pomaga s strokovnimi nasveti. Sodelovanje se je pokazalo na začasnih razstavi *Vse kar živi, kmet priredi*. Strokovnjake in ljubitelje združuje v Muzejskem klubu, katerega pobudnica je bila in ga je vodila do leta 2012 in je v njem širši javnosti predstavljala stalne zbirke, zanimive goste in aktualne teme. Muzejski kljub razvija partnerstvo med muzealci in med strokovnimi delavci in ljubitelji, hkrati pa razbija stereotipne predstave o Zasavju in Zasavcih. Iz nagrajenkinega dela se jasno vidi njena skrb za prepoznavanje in ohranjanje dediščine ter posredovanje znanja mlajšim generacijam. Z vsem bistvom je predana in tudi zaznamovana z vpogledom v knapovsko preteklost in z razumevanjem bistva človeka v Rdečih revirjih. Podobo delavske kulture je strnila v muzejski predstavitvi in v vodniku *Rudarsko stanovanje: Bivalna kultura skozi čas* in v vodniku *Etnološka pot – trboveljske rudarske kolonije* (2006) ter v 16 informacijskih tablah na etnološki poti. Pot je namenjena šolarjem, domačinom in turistom. Ob njej je mogoče videti šest tipov kolonij iz različnih obdobj. Nagrajenka je pomembno prispevala k temu, da s poudarjeno skrbjo za unikatni delavski stavbni fond Trbovlje zgledno ohranja ta del svoje identitete. Nagrajenka vidi bivalno kulturo kot dinamični proces, ki razkriva način življenja v različnih obdobjih zato začne z muzejskim knapovskim stanovanjem, opremljenem v slogu dvajsetih let, eno pa je iz šestdesetih let 20. stoletja.

Monografsko raziskavo o prehranjevalnih navadah in možnostih je Jana Mlakar Adamič strnila v knjigi *Teknilo nam je* (2004), kjer s pričevanji, gradivom in z recepti predstavlja prehrano rudarjev in njihovih družin. Raziskava je začela nastajati kot plod njenega sodelovanja z zasavsko Univerzo za tretje življenjsko obdobje, kjer je šest let

predavala o etnologiji. Prehrano nagrajenka vidi kot tisto točko, skozi katerega uzremo utrip življenja v rudarski koloniji, saj jo predstavi še v zgodovinskem okviru, kjer predstavi tudi oskrbo s hrano.

Na samosvoj način je »revitalizirala« staro trboveljsko tržnico, ki so jo podrli, nov betonski objekt pa je Jana Mlakar Adamič »oblekla« z velikimi fotografijami, ki prikazujejo življenjski utrip stare tržnice.

Številni etnologi se pogosto srečujemo z značilnim vprašanjem laične javnosti: kaj pa vi sploh delate? Prav tako tudi nagrajenka, ki je odgovor opredmetila z razstavo (2009) in knjižno publikacijo z naslovom *Kaj pa vi sploh delate?* Odgovore je podkrepila s sestavljenko, v kateri se obiskovalci seznanijo z nalogami muzeja. Na isti način sta prikazana predstavitev in delovanje muzejskih služb, terensko delo etnologa pa poleg tekstovne razlage dopolnjujejo štiri dokumentarni etnološki filmi.

Podobo življenja Zasavja v zadnjih dvestotih letih je zaozročila s prikazom, socialnih in poklicnih skupin – obrtnikov, trgovcev in gostilničarjev, ki jih je predstavila v seriji publikacij in se dotaknila različnih obrti in obrtnikov.

V medmuzejskem projektu o zgodovini in praznovanju 1. maja je nagrajenka letos v Trbovljah pripravila razstavo o tem prazniku in vpetosti rudarjev v praznovanje.

Naključje je vplivalo na razstavo o lutkah in lutkarstvu v

Hrastniku. Zgodbo je nagrajenka prvič predstavila že leta 1996 v publikaciji in v dokumentarnem filmu. Leta 2007 pa je nenavadne zgodbe objavila v knjigi *Lutkarji in lutke* (2007), v kateri je dokumentirala celoten popis zbirke lutk, hkrati pa je s Hrastničani vrsto lutk tudi oživila in s tem prispevala k ohranitvi lutkarske kulturne dediščine Zasavja. Razstava *Lutke in lutkarji* je tudi prva muzejska postavitev lutk na Slovenskem. Gre za zbirko, ki presega lokalne okvire.

Ob tem skromnem prerezu skozi njeno bogato delo lahko rečemo le, da Jano Mlakar Adamič odlikuje izvirnost, iskanje vedno novih vsebin in načinov predstavitve dediščine. Ali kot je rekla sama: »uspeh pride, če drzno skrenemo iz uhojene poti.« Poleg vere v svojo pot je k uspešnemu in velikemu nagrajenkinemu delu prispevala še njena vera v Zasavce. Ti pa so verjeli njej, saj so videli njeno prepričanost in zaupanje v delo in v možnosti, ki jih le to ponuja. To zaupanje v domače okolje je imela že kot študentka, ko je bila že takrat trdno prepričana, da mora svoje znanje in načrte uresničiti v domačem okolju in tam preteklost povezovati s sedanostjo in prihodnostjo. Svojega dela ni nikoli videla le kot službo, ampak predvsem kot poslanstvo, ki ga je pretkala s strokovnim in pedagoškim erosom. Zato je Jana Mlakar Adamič etnološka muzealka s presežkom.

